

Az arányos képviseleti rendszer.

(Második közlemény.)

Mielőtt azonban az arányos képviseleti rendszerekről egyenként szólhatnánk, szükséges tisztázni a kérdést, hogy meddig és milyen kisebbségek tarthatnak igényt arra, hogy a törvényhozó testületben képviseltessenek?

Az arányos képviselet eszméjének harczosai között a legtöbben erre azzal válaszolnak, hogy mindaddig külön képviselethez van joga a kisebbségnek, a míg *egy egész országban elszórtan valamely egyénnek vagy nézetnek annyi pártolója van, a hány szavazat egy képviselő megválasztásához megkívántatik*, s ez alapon indulnak meg szavazási rendszereik felállításában is.

Laboulay így kiált fel: »Eszközöljétek, hogy az azonos szavazatok egész Franciaországban egy képviselőt válasszanak!«

Az ügy érdekében sokat fáradozó Sterne Amerikában, így képzei a parlamentet: »A képviselőtestületnek mindig kisebbitett képét kell adnia a népnek, véleményeinek, törekvéseinek, vágyainak; képviselote kell lennie viszonylag az eredetinek, a mint a térkép hegyeket és völgyeket, folyókat és tavakat, erdőket és síkságokat, falvakat és városokat tár elénk.«¹⁾

E ponton eltér igénytelen felfogásunk az arányos képviseleti elmélet pártolójának alapelveitől, mert részünkről e kívánságot ép oly czélszerűtlennek, mint a milyen kivihetetlennek tartjuk. Kétségtelen, hogy a parlamentnek, ha semmi egyébnek nem kellene lennie,

¹⁾ Sterne Simon: On representative government and personal representation. Philadelphia. I. B. Lippincott et Co. 1871. 51. lap.

Mirabeau még 1787. januárjában így szólott a nemzetgyűlésen: „A parlament az a nemzetre nézve, a mi a földkép egy ország külsőjét illetőleg. Egészben és részeiben a kép mindig ugyanazon viszonyokat tüntesse fel, mint az eredeti.“

csak a népelet tükrének, e hűség másolása az eredetinek, joggal képezhetné feladatát. Nézetünk szerint azonban a parlamentre a törvényalkotás és kormányzás nagy munkája nehezedvén, tagjait egy országnak a törvényalkotás terén legbölcsebb, legjellemesebb, legfüggetlenebb emberei kell hogy alkossák, s így azon törekvés, hogy a törvényhozó test a népnek legyen másolata, csak akkor képezhetné a főcélt, ha a választó-közönség *minden tagja egyszermind a legjobb és legbölcsebb törvényalkotó volna*. Sőt még akkor is fennmaradna a kérdés, hogy mindenki önmagát képviselvén, ki fogja képviselni az államot, az országot? A kérdés ismét csak azon fordul meg, vajjon felujitható-e még egyszer az ó- és középkori társadalmi törvényhozás és összeegyeztethető-e a képviselő elvével, hogy maga a társadalom legyen egyszermind az állam? Világos azonban, hogy a mely perczben a társadalom saját hatalmát a törvényhozók kezébe adta, önmaga megszűnt hatalom lenni s az állam a társadalomtól külön vált. A köztársaságot iparkodnak ugyan a társadalom érdekköreinek ágenseivé törpíteni le a honatyákat, s ezeknek derekas határozatait ismét a nép elhatározása alá bocsálják, de ez merőben ellentmond egyáltalán a képviselők választásának. Ha tehát a társadalom ma nem lehet egy a képviselőházzal, akkor ezt *állami feladataihoz* és nem a néphez kell hasonlónak tenni. A kisebbségi képviselő pártolói ép a miatt panaszkodnak, hogy a kiváltságolt többség a maga műveltségének és érdekeinek színvonalára süllyeszti le a parlamentet. Ha a czél az esupán, hogy a nép észjárása és minden rétegének külön érdeke híven képviseltessek, akkor javítás helyett, bizonyára csak rontottunk a parlament igaz elhivatásán és önzetlenségén.

De nemcsak káros, hanem kivihetetlen volna az a kívánság, hogy valamely országban »az azonos szavazatok egy képviselőt válasszanak.« Ez elmélet hívei teljesen kifeledik számításaikból, hogy ember munkáját mindig a siker kilátásaihoz méri s oly vállalathoz nem fog, melynek eredménye iránt sötét bizonytalanságban van. Honnan tudja meg például a brassói választó, hogy Pozsonyban, Kassán, Temesvárt az ő jelöltje szavazatokat fog nyerni? Megeshetik, hogy az illető az egész országból a soknál is több szavazatot nyerne s ekkor e miatt mennének kárba a szavazatok, de megeshetik másrészt, hogy mindenki az illetőnek máshol leendő meg-

választásához bízva, a legnagyobb népszerűségnek örvendő egyének buknak el. Másrészt a közös szavazási rendszer szerint egész bizonyossággal leginkább a felszínen mozgó, bizonyos kasztteredeket képviselő, de közről senki által sem ismert egyének jutnának mandátumhoz. A ki nagy hírre tesz szert, mondjuk a kötélgyártásban, vagy talán a halászat terén, nagy bőrgyára van, országosan kedvelt sört készít, vagy kiterjedt sertéskereskedést űz, megválasztják az országban szétszórta kötélgyártók, halászok, bőrgyárosok, serfőzők, sertéskereskedők, hogy képviselje a kötélgyártás, halászat, bőrgyártás, a sörházak és sertéskereskedés érdekeit a parlamentben. Hogy azonban a megválasztandó üzletével talán ép a bukás szélén áll, halat jól fog, de szónokolni nem tud; sertést sokat ad el, de az írást nem ismeri, nem fog határozni a kérdésben, hanem csak az, hogy az illető érdekkörben és szakmában ő legyen a legderekabb, már a mennyiben t. i. az olti halász ezt a szegediről tudhatja. Már pedig a képviseletnek ez a módja lesz a legkönnyebb és legtermészetesebb. A közös érdek a leggyorsabban fel fogja ismerni magát. Ha a budapesti halászok elpanaszolják kartársaiknak a hal árának szomorú hanyatlását, folyóink egykor mesés halállományában a gőzhajók és vízszabályozások mérhetlen pusztításait; a gátak, örvények és holt-árkok eltávolításának hátrányait, minden halász iparkodni fog saját speciális érdekeinek képviselőjére szavazni. Nemkülönb a sörgyáros, ha kilátásba helyezi a söradó leszállítását, módot ajánl a bor- és pálinkafogyasztás korlátozására; vagy a disznókereskedő, ha a szerb sertések bebocsátása ellen kél síkra, valószínű, hogy még a sörgyár munkásai és mindazok, a kik kereskedelemre sertést hizlálnak, az érdekjelöltre fognak szavazni. Az ipari, kereskedelmi vagy bárminő más foglalkozásnál fogva valamely sajátlagos érdek kapcsa által legszorosabban egymás támogatására útalt szavazók a leghivebben fognak összetartani; ezeknek számát a legpontosabban meg lehet határozni s őket egy közös célra legkönnyebben organizálni. A legrosszabbul azonban azok járnak, a kik nem a saját, hanem a *haza közérdekeit* óhajtják képviseltetni. Ezek sem a maguk számának, sem jelöltjeik kilátásainak még sejtelmével sem fognak bírni. A felszínen úszó s a hírlapokkal magukról legtöbbet beszéltető vásáros jelöltekért le fog mondani a választó a szűkebb körben alaposan ismert, csöndben

munkálkodó, szerény, de tiszta jelleméről. Mert, ismételjük, e szó: *kilátás*, választásoknál döntő súlylyal bír. Ha mindeukire rábízattuk, hogy szíve szerint szavazzon arra, a kit a kilátástól és eredménytől eltekintve, képviselőjének óhajtana az egész országból, valószínűleg minden egyes választókerületben majdnem annyifelé ágaznának a szavazatok, a hány választó van. Fel kell tennünk azonban a javasolt rendszer mellett is annyit minden választó józan elméjéről, hogy csak arra fog szavazni, a kinek némi kilátása van, hogy meg is *választassék*. A választó ez előre való tájékozottságának feltétlen szükségességéről, melyen az összes eredmény megfordul, vagy teljesen megfeledeztek az országosan közös választások rendszerének készítői, vagy arra kényszerítik a választókat, hogy a vallásos felekezetek, tudományos sekták, töképezesek és birtokosok, nagy- és kishivatalnokok, kereskedők, iparosok, segédek és napi munkások a keresetek különböző ágai szerint egymással szövetkezve, állítsák fel jelöltjeiket s a választó többé nem politikai pártok és országos érdekek sorompóiban harczoló egyének, hanem saját érdekei között válaszson, melyek közül előreláthatólag a leghatalmasabbnak engedve, a megfelelő érdekkör által felállított jelöltre adná szavazatát.

Szánandó Babel volna az így létesülő parlament! A törvényhozásban bizonyára a legkevesebb volna a törvényhozó és a törvénytudó.

A népképviselőnek e hamis eszményéhez, úgy véljük, az antik democratia szolgáltatja az alapot s kihalt népek példája után sokan hiszik ma is, hogy a nép maga volna a legjobb törvényhozó. Csak-hogy a régi népek vagy egyáltalán igen kevés törvényt alkottak, vagy nem maguk alkották azokat. Nomád, vagy a cultura alacsony fokán álló megtelepedett népek egy pár derekas határozattal elvégezték a törvényhozás munkáját; Athénben és Rómában pedig a törvényalkotásból kizárt rabszolgák viselték, a mennyiben akkor meg voltak, a mai társadalom foglalkozásainak terheit, s a szabad lakósságnak is leginkább a fővárosokban henyélő része alkothatott törvényeket. Azóta azonban a munka és különböző foglalkozás magához bilincselte a társadalom minden tagját; e miatt a törvényhozási rendezést követelő viszonylatok az emberek között és más államokkal megsokszorozódtak. Ennek következtében a valódi tör-

vényalkotói elhivatottság ma kiváló szakma, mely tudomány mellett jellemet, függetlenséget követel s a választó-közönség bármely tagja által democrata felfogás szerint sem tölthető be. Foglalkozások szerinti kasztérdek harczainak színterévé tenni a parlamentet, merő ellentétben volna annak elhivatásával. Ez az életnek és nem az ország kormányzóinak feladata, a kiknek elég alkalmasoknak kell ugyan lenniök arra, hogy egyes osztályok érdekeit meghallgassák és megértsék, de nem arra, hogy törvényhozói ténykedéseikben általa vezettessenek. Vannak igenis magán és kasztérdek, melyek az országgal összeegyeztethetők, de ha csakugyan ilyenek, gyűlésekben, társulatokban, a sajtóban, kérvényezési jogban elég esz-közzel rendelkeznek arra, hogy megnyerjék maguk számára az országos közvéleményt s a kerületekkénti szavazások útján is érvényesítsék magukat. De egy 400 képviselőt választó országban lehetővé tenni, hogy a társadalomban egymással viaskodó érdekek egy négyszázadik része is külön képviselőt nyerjen, valószínűleg egy volna a törvényalkotás lehetetlenségével.

Meddig lehet tehát a kisebbségnek jogos igénye a képvisel-tetésre?

Nézetünk szerint, a meddig a *választó az országos érdekek körül csoportosuló pártok közül valamelyiknek hívei közt annyi tagra talál, a mennyi az ő politikai meggyőződésének megfelelő képviselő megválasztásához szükséges.*

Feltehető, hogy 8–10 választókerületben található minden pártaránylatnak elszórtan annyi egyetértő tagja, a mennyi egy képviselő megválasztásához szükséges. Ezeknek tehát lehetővé kell tenni, hogy beadott szavazataikat a meggyőződésüknek megfelelő képviselő felküldése céljából a kerületenként megejtett szavazások után egye-síthessék.

Viszont azonban nagy fontosságot tulajdonítunk annak, hogy az általános állami érdekek mellett a *helyi közös* érdekek képviselétének elve is fentartassék s végül csak azon szempontból is, hogy a választó szavazatának súlyát teljesen átérezze, *ne több, hanem csak egy* képviselőre adhassa votumát.

Hogy az arányos képviseletet ily feltételek mellett miként véljük keresztülviendőnek, azt később fogjuk kifejteni. Itt csupán jelezni ki-

vántuk az eddigi kisebbségi képviseleti rendszerekkel szemben álláspontunkat.

E rendszereket a genfi Naville, a kisebbségek képviseletének Európában kétségtelenül legtevékenyebb harczoza, korábbi dolgozataiban észszerű és tapasztalati elméletekre osztja fel. Az első alatt azokat értvén, melyek az államban levő *minden érdek- és nézet-árnyalat képviseltetésére* módot ajánlanak és a második alatt az ily követelményeknek kevésbé megfelelő rendszereket. E felosztás szerint a második osztályba tartozó rendszerek híjával volnának az észszerűségnek, a mi lehet egyéni felfogás dolga, de nem tudományos osztályozás alapja. A különböző választási módozatok leginkább arra kínálkoznak, miszerint *országos és kerületi* választási rendszerekre osztassanak fel. Az első jelentvén oly módszert, mely szerint az egész ország egy választó-kerületnek tekintetik és a második szerint az állam külön választó-kerületekre van osztva. Az utóbbiban pedig lehetnének többes és egyes kerületi rendszerek, a mint egy vagy több képviselőre történik egy kerületben a szavazás. Ezzel rokon volna Naville legújabb felosztása, mely szerint egy vagy több kisebbségek képviseletére alkalmas rendszerek különbözőtessenek meg. A mint azonban alább látni fogjuk, azon egy rendszer különböző oldalról ép úgy ajánlatik egységes, valamint megosztott választó kerületekre nézve, mint a hogy a rendszerek nagyobb részt alkalmasok egy, esetleg több kisebbségnek képviseltetésére. Leghelyesebb tehát e rendszereket természetük és az alapeszme rokonságánál fogva egymás mellé csoportosítani.

Az arányos szavazási rendszerek között a tudományos világban legnagyobb népszerűségnek örvendő s tulajdonképpen az egész mozgalom kiindulási pontja a Hare¹⁾ vagy Andrae-léle rendszer (személyes képviselet), melyet Kopenhágában és Londonban két egyén majdnem egy időben talált fel, a melyhez azonban némileg hasonló rendszert már 1780-ban a richmondi herczeg az angol parlamentben is hozott javaslatba. E terv szerint az angol választók összes száma elosztatnék 558 felé, a hány tagja t. i. akkor az angol parlamentnek volt és minden grófság annyi kerületre, a hányszor az osztás eredménye feltaláltatnék benne. A kerületekben pedig szavazattöbbséggel

¹⁾ Treatise on the election of Representative parliamentary and municipal. Londres Longmauns, 1859—1860.

választhatnának a képviselők. E rendszer majdnem azonos a magyar és a nem rég elfogadott angol és francia választási rendszerrel. Mindazonáltal két sarkalatos új elvet rejt magában, mely az arányos képviselet alapeszméjének tekinthető. Egyik, hogy a képviseletés joga a választót illetvén, nem a lakosság, hanem a választók száma döntse el a kerületeket. A másik, mely egyenesen következik az előbbiből, hogy ugyanazon számú választónak ugyanazon számú képviselőhöz van joga, tehát a választási quota az arányosság alapja.

E quotából indul ki a Hare rendszere, mely szerint minden választó egy hosszú névsorral a törvényhozás valamennyi tagjára egyszerre adná be szavazatát. A szavazatok a központra küldetvén, ott össze-számítatnak. A beadott votumok mennyisége szerint meghatároztatik, hogy hány szavazatra van szükség egy képviselő megválasztásához s a ki elérte e quotát, kikiáltatik, a ki pedig a szükségesnél több szavazatot nyert, a felesleges szavazat a névsoron utána következő jelöltnek beszámítatik. Minden névsorból csak az első névre érvényes a szavazat s azután a másodikra és a többire tovább, ha az előtte álló név már elérte a quotát.

E rendszer szerint könnyen elképzelhetőleg sokféle anomália adhatja elő magát, melyek közül a legnagyobbak a választó előre való teljes tájékozatlanságának hiányából erednek. Minden valószínűség szerint az ország legkiválóbb, legnépszerűbb államférfiai körül óriási mennyiségben fog felhalmozódni a felesleges szavazat, viszont pedig ahoz való bizodalomban, hogy a nagyokra adott szavazatok segítségével mandatumhoz juthatnak, az apró geniek egész raja feltolakodik a választási névsorba, s pár ezer név között fognak szétszóródni a szavazatok. Ezek között a felülről rájuk szállott felesleges szavazatok segélyével nagy számban olyan jelöltek jutnak mandatumhoz, a kik messze estek a szavazatok szükséges quotájától és a kik, ha külön szavazna rájuk a választó-közönség, bizonyára elbuknának.

Figyelemre méltó még e mellett, hogy a jól fegyverezett pártok e rendszerrel ép úgy, mint a francia névsoros szavazás (srutin de liste) segélyével túlnyomó befolyásra tehetnek szert. A kevésbé elfogult és méltányossági tekintetek által vezérelt választó valószínűleg a más párton levő nevesebb férfiakat is fel fogja venni listájába. Könnyen megeshetik azonban, hogy a saját partjának első helyekre tett

férfiai nélkül is elérik a quotát s így az ő felesleges szavazata csak az ellenpárti jelöltnek fog beszámíttatni s akarata ellenére meggyőződésével ellenkező képviselőket választ. A jól fegyelmezett párt arra fog törekedni, hogy az egész ház kizárólag a maga képére alkíttassék s összetartásával el is érheti e célját.

Végül e rendszer legalább is egy jó lexiconnal egyenlő értéket tulajdonít minden egyes választó publicistai ismereteinek; mert felteszi mindenkiről, hogy a választások alatt az egész országban szóba jövő pár ezernyi jelöltet egyenként jól ismeri, holott komolyan ezt a választó-közönség egyetlen tagjáról sem tehetni fel. Már pedig a szavazó polgár vagy azért kérdeztetik meg a választások alkalmával, mert tudja, hogy kit tartson legjobb meggyőződése szerint legalkalmasabb képviselőnek, vagy egyáltalán semmi értelme sincs annak, hogy megkérdettség. Ha pedig e rendszer csak azt akarja tudni, hogy hány választó támogat valamely pártot, akkor a képviselők személye teljesen kihagyandó a játékból, mert az minden kérdésen felül áll, hogy egy egész ország összes képviselőjelöltjei közül 4—5 száznak kiválasztására a világgal keveset érintkező vidéki szavazó a képzelhető legrosszabb bíró.

E rendszer által tehát a pártok aránya ép úgy meghamisítható, mint a jelenlegi rendszer mellett; képviselőkké lehetnek, a kik a szavazatok megfelelő mennyiségét az egész országból sem kapták meg; a választó döntésre kényszerül oly kérdés felett, a melyben kellő tájékozottsággal nem bír és végül miként előbb látók, a magánérdekek olyszerű képviseletére nyújt lehetőséget, mely végeredményében a törvényhozás működését akasztaná meg.

E nyilvánvaló hiányokon sokféleképp akartak segíteni. Az Andrae-féle rendszer szerint csak azon jelöltek kiáltatnak ki Dániában felsőházi tagokká, a kik a szavazatok bizonyos quotáját elérték, s a kik azon alúl maradnak, új választás alá esnek, a mi megvalósítható ugyan a dán rendszer keretében, a hol az új szavazás csak a másodfokon az electorok testületének ad munkát, de az egész ország megszavaztatása már nagyobb feladat, s annyival kivihetlenebb, mert a végtelenségig ismétlődnek s talán végeredményre sohasem vezetne. Nem volna ugyanis észszerű, hogy az ily országos pótválasztás csak a kisebbségben maradt azon egyénekre szorítkoznék, a kik egy egész országból egy képviselő megválasztásához szüksé-

ges szavazatok mennyiségét sem tudták személyök körül csoportosítani s így a választó-közönségnek teljességgel nem kellene. Mi lesz továbbá a megüresedő képviselői helyekkel? Ezeket is az egész ország fogja betölteni? Így aztán a lakosság a szakadatlan választással volna elfoglalva.

*Girardin*¹⁾ és *Layre*²⁾ e rendszer mellett azt kívánják, hogy a szavazatok átszállása nélkül határozottassék meg a szavazatok minimuma, melylyel valaki képviselővé lehessen s erre elégségesnek tartják egyetlen választó kerület szavazatainak tizedrészét is. A választó pedig ne valamennyi képviselőre, hanem csak egyre adja be szavazatát s e szavazatok szintén a központon gyűjtessenek össze. (Egyszerű többség = pluralité simple.) E rendszerrel nyilván mind kárba mennének azon szavazatok, a melyek az állam legnépszerűbb férfiai körül nagy mennyiségben felhalmozódnának, ellenben a jól szervezett pártnak csak arra kellene törekednie, hogy a kerület egy tizedrészeként különböző jelöltek között pontosan megossza szavazatait, hogy biztosítsa maga számára a sikert. Némely képviselő 20 ezer, más meg pár száz szavazattal fog megválasztatni s így a rendszer messze túllő az arányos képviselet célján.

*Boutmy*³⁾ a fonáság orvosságaként azt ajánlja, hogy azon egy képviselő a reá eső szavazatok mennyisége szerint több szavazattal bírhjon a parlamentben, a mi nem volna egyéb, mint egy új aristocrazia alapítása a democrata törvényhozásban, s könnyen vezethetne egy vagy több képviselő abszolútismushoz.

*Borély*⁴⁾ és mások azt javasolják, hogy a pártok kibocsátván az általuk ajánlatba hozott jelöltek névsorát, a választó először a pártra és csak azután szavazzon személyekre. A szavazatok pártok szerint csoportosíthatnak s annyi képviselő illeti meg valamely pártot, a hányszor a pártra adott szavazatokban megvan az összes szavazatokat egybevéve az egy képviselő megválasztásához szükséges quota. Meghatározatván ilykép az egyes pártokat megillető képviselők száma, a részükre beadott listából a legtöbb szót nyertesek képviselőkké lesznek s üresedés esetén újabb választás nélkül a legközelebbi, legtöbb szavazattal bíró jelölt foglalja el helyét.

1) Projet de loi concernant l'organisation municipale de Paris. Paris, 1870.

2) Les minorités et le suffrage universel. Paris. Dentu, 1868.

3) Liberté 21 aug. 1867.

4) Nouveau system electoral. Paris, 1870.

Ez eljárás csak annyiban javít az alaprendszeren, a mennyiben feleslegessé teszi az új választásokat és biztosítja a választót, hogy politikai meggyőződésének megfelelő képviselőt nyer. Másrészt azonban megőrökíti a meglevő pártok uralmát. Az új nyomokon járó, semleges vagy kevésbé ösmert jelölt valamennyi párt részéről hiában nyer együttvéve bőséges mennyiségű szavazatot, mert ha valamely párt kebelében nem jut többségre, elesik a mandatumtól. A jelöltekre tehát előre a pártfegyelem bilincseit rakja s jóformán mindenhatóvá teszi a meglevő pártok névsorát, mert azzal szemben és mégis a párt keretében a választó az ő külön jelöltjei győzelmének minden reményeitől előre megvan fosztva.

Németországban *Burnitz* és *Warrentrapp*¹⁾, Franciaországban *Brian*²⁾ és *Furet*³⁾ azon módosítással teszik magukévá e rendszert, hogy a listán levő szavazatok a sorrend szerint apadó értékkel számíttassanak, t. i. összeszámításkor többet nyom az első helyen megnevezettre adott szavazat, mint a második, s így tovább; a mi egyrészt megbünteti a választót azért, hogy az első helyre tett jelöltet miért választották el előre, s másrészt a lényegen mit sem változtat.

Legtöbb fejtőrésre ad okot azon kérdés, hogy a népszerűbb egyének körül felhalmozódó szavazatokkal mi történjék? *Baily* *Walter*⁴⁾ az ő rendszerében azt ajánlja, hogy minden képviselőjelölt előzetesen tegye közzé azon férfiak névsorát, a kiknek beszámíttatni óhajtja győzelem esetén az ő felesleges, vagy bukás esetén az ő kárba ment szavazatait. A választó csak egy névre szavaz, s ha ez elérte a szükséges quotát, a felesleges szavazatok és ha nem, a képviselő nélkül maradt szavazatok a jelölt által a hatóságnál előre letett névsorban megnevezett egyéneknek számíttatnak be. E rendszer tehát csak annyiban különbözik Hare rendszerétől, hogy a szavazó a jelölttel osztozkodik a választás munkájában s míg Hare szerint a szavazó, Baily szerint a képviselőjelölt határozza meg, hogy kikre szálljanak a felesleges szavazatok, azzal a különbséggel, hogy a mindenkép kisebbségben maradt jelöltek szavazatai sem mennek

1) Methode, bei jeder Art von Wahl stb. Frankfurt. 1863.

2) Le droit des minorités. Paris. Dentu, 1868.

3) Majorités et minorités. Journal des Économistes. 1869. jun. 413. 1.

4) A scheme for proportional representation. London. 1869.

kárba, hanem valamely más egyén számára beszámíttatnak. E rendszer azonban kettős kiadása az eddigi zavaroknak, mert a képviselőjelölt által megnevezett egyének személye körül épen annyi szavazat gyűlhet össze, mint a mennyi különben saját személye körül mehet kárba és a kisebbségben maradt jelöltről átszálló szavazattal ép úgy kisebbségben maradhat a névsorban megjelölt egyén is, mint önmaga. Másrészt teljesen összezavartatnak a megválasztandó és a választó jogai, a mennyiben sok képviselőjelölt csak azért szavaztatna magára, hogy az általa beadott listában foglalt egyének megválasztását közvetve kivigye, nem is szólva arról, hogy ily módon ellenpárti vagy a választóknak teljességgel nem tetsző egyének mandátumhoz juthatnak.

*Dogdson*¹⁾ még inkább túlhajtja ez eszmét, s azt ajánlja, hogy a Hare rendszere alapján megejtett szavazás után a reá esett felesleges szavazatokat a megválasztott képviselő az ő tetszésétől függő jelölteknek ajándékozza, a mi kétséggel jó üzlet volna azok számára, a kik népszerűségüknél vagy befolyásuknál fogva nagy mennyiségű szavazatot tudnak maguk körül csoportosítani.

Valódi amerikai szellemben fogja fel a kérdést *Fischer Francis*²⁾, a ki nézetünk szerint a legszabadabb módszert találta fel a képviselők választására. Az ő terve értelmében mindenki megkapja a választási igazolványt s az ország azon részében és akkor szavaz, mikor neki tetszik. Az igazolvány hátára felírja a jelölt nevét s leteszi valamely közjegyzőnél, a ki az ily módon összegyűlt igazolványokat a címzettnek kiszolgáltatja. A választók számára képest meghatározatván a hányados, a képviselő az innen-onnan az ő számára gyűjtött igazolványokkal jelenti magát a parlamentben. A quota két harmada is elég a képviselői mandatum megnyerésére, de a teljes szavazatszámú bíró képviselők előbb kiáltanak ki; ha azonban a jelölt több igazolvány felett rendelkeznek, mint a mennyi neki kellene, tetszése szerint annak adja, a kinek nincs elég. Azon jelöltekre azonban, a kik így sem juthattak mandátumhoz, új választás iratik ki s az illető választók újból használhatják igazolványukat.

¹⁾ The principles of parliamentary representation. London. Harrisson 1884.

²⁾ The nomination of candidates for civil and political office. Philadelphia, 1868.

Nem mernők állítani, hogy valamikor nem így fognak véghez menni a választások, most azonban e rendszert még az amerikaiak is igen *üzletiesnek* találták.

Az arányos képviselői elméletek tudományos művelésének mai állását tekintve, a többség hajlani látszik a Borély álláspontja felé, melyet Belgiumban D'Hondt sok tanulmány alapján czélszerű javításokkal látott el, a brüsseli reform-egylet népes gyülekezetekben kipróbált, az 1885-iki atwerpeni congressus, mint legtökéletesebbet, elfogadott és szerzője úgy a congressus, valamint a belga király és kiállítási jury részéről különböző kitüntetésekkel halmoztatott el, a mi azonban mindezeknél a tervnek nagyobb súlyt kölcsönöz, a dán alsóház 1887-ben nagy többséggel a tervet magáévá tette és a belga parlament többsége elvileg már többször foglalt állást e terv mellett.

E rendszer szerint 10—16 képviselő választatik egy kerületben s előfeltétel, hogy belga szokás szerint pártonként sorozva a legalább 5 nappal előbb bejelentett jelöltek hivatalos névsora bocsáttassék közre. Ezen szavazó jegy, illetőleg névsor homlokán felírva a pártok s ezek mellett egy-egy fekete négyszög közepén fehér ponttal. Alább sorban a bejelentett jelöltek s mindenik név mellett szintén egy fekete koczka fehér ponttal. A választó, miként a jelenleg érvényben levő belga törvény is előírja, e fehér pontok befeketésével szavaz, még pedig a szavazólap homlokán levő ponttal a pártra és a jelöltek mellett levő pontok megsötétítése vagy bemázolása útján a jelöltekre. Első sorban a pártokra adott szavazatok számíttatnak össze és ennek alapján meghatároztatik, mely pártnak hány képviselőhöz van joga D'Hondt külön és egyszerű módszert ajánl ezen szám meghatározásához. Azután a jelöltekre adott szavazatok számíttatnak meg s minden párt saját legtöbb szavazatot nyert jelöltjeiből kikapja a számerejének megfelelő képviselőket. A pártokra adott szavazatok egyenlősége esetén azon párt jut előnybe, melynek jelöltjei több szavazatot mutatnak fel és a jelöltekre adott szavazatok egyenlősége esetén az idősebb jelölt nyeri el a mandatumot. Az oly névsor, mely több nevet foglal magában, mint a hányan választandók, érvénytelen.¹⁾

¹⁾ E rendszer részletesen kifejtve található D'Hondt műveiben, legterjedelmesebben minotiosus gonnal kidolgozva a brüsseli egylet folyóiratának 1886. sept.-oct.-nov. füzeteiben, melyeket kizárólag elfoglal „La représentation proportionnelle. Revue mensuelle. Projet de loi appliquant aux élections des différents

E rendszer a fennálló belga választási törvényre van alapítva, attól aránylag kevésbé tér el s a névsoros szavazás hátrányaival szemben meglepően előnyös. Eltekintve azonban ama lényeges hiányától, hogy műveletlenebb országokban teljességgel kivihetetlen, egyrészt a fennálló pártokhoz lánczolja a választót, másrészt a népszerűbb jelöltek személye körül a szavazatok felhalmozódását tevén lehetővé, ennek következtében a pártok czége alatt oly egyének megválasztását eszközözi, a kik csak csekély számú szavazatot nyertek s a választók bizalmával nem dicsekedhetnek; végül több megye alkotván egy-egy választó kerületet, a népesebb és nagyobb megye a pártok keretén belül is elnyomhatja a kisebb megyék jelöltjeit.

Megemlítjük végül e rendszerekkel kapcsolatosan, hogy Ahrens, Mohl, Sismondi, Bluntschli, Levita, Brugham, Lorimer és mások a törvényhozó testület egyik részének választását az érdekképviselő elve alapján kívánják végrehajtani s Hirschfeld, német követségi tanácsos azt javasolja,¹⁾ hogy a lakosság hatféle hivatás- és érdekcsoportra osztottan, külön-külön válaszsza meg a számára meghatározott képviselők mennyiségét. E javaslatok szerint az érdekcsoportok a maguk körében a jelenlegi többségi rendszer elvei értelmében járnának el. E rendszerek tárgyalása azonban kívül esik tárgyunk keretén, egyrészt azért, mivel e kasztképviselési elméletek is a többségi rendszerre alapítvák, s ha újra megvalósítást érnének, miként már Velenczében, Hannoverában, Florenczben²⁾ fenn is állottak és az osztrák örökös tartományokban most is fenn állanak, saját köreikben is fennforogna szüksége a többség és kisebbség arányos képviselésének; másrészt azonban e rendszer leginkább csak a felsőházra nézve volna ajánlatos. Azon elvek tárgyalása azonban, melyek a felsőház megalakításánál irányadóul szolgálhatnának, kitűzött feladatunkó]

degrés les principes de la représentation proportionelle. Bruxelles. Au bureau de la revue. 31. Rue d'Édimbourg.

¹⁾ Die proportionale Berufsclassenwahl. Leipzig. 1885. Fr. W. Grunon.

²⁾ A florenczi köztársaság 1266-ik évi alkotmánya szerint az összes lakosság 12 testületbe osztott, melyek művészeteknek neveztek s elkülönültek felsőbb és alsóbb művészetekre, az előbbieknél bizonyos előjogaik levén az utóbbiak felett, de mindenkinek jogában állott váltakozva egy tagot küldeni a legfőbb magistratusba. Sismondi Études I. 110. I. A hannoveri osztály-képviselést azért szüntették meg, mivel a földműves osztály kizárólag műveletlen pérokat küldött a házba. Ahrens: Naturrecht.

igen messze vezetne. Itt csak jelezni kívánjuk kiindulási pontunkat, hogy az alsóház az államot az ő *egységében* és a benne élő egyének, osztályok, rendek és érdekek *egyenlőségében* van hivatva képviselni úgy, a miként minden választó polgár szavazatának egyenlő érték tulajdonittatik; és mindazt, a mi a társadalomban egyenetlen s a mult hagyományaira, a vagyonra, rangra, hivatásra támaszkodik, a felsőház van hivatva kifejezésre juttatni; de a felsőház tagjainak legalább monarchiában, bár részben való választása is, igénytelen nézetünk szerint, sehogy sem helyeselhető.

A nagyobb választói testületekre és körökre kiterjedő rendszerek között fölemlítjük végül a spanyol és portugál választási törvényeknek azt az eléggé nem dicsérhető intézkedését, mely szerint bizonyos száma a képviselői székeknek nem bocsáttatik választás alá, hanem fentartatik azon jelölteknek, a kik kisebbségben maradtak ugyan minden kerületben, de az egész országból együttesen nagyobb számú szavazatot bírnak felmutatni. Ez észszerű intézkedés útját zárja a legjelesebb pártférfiak ellen folytatott üldözéseknek és részben helyre üti a helyi többség által sokszor a legkitünőbb törvényhozókkal szemben elkövetett fanatikus méltatlanságokat.

A Hare rendszerével némileg ellentétes alapon jött létre két más választási rendszer, melyek közül az egyik Angliában az appenini és pirenai félszigeten s a másik inkább Amerikában nyert alkalmazást.

Angliában az új reform conservatív oldalról s a felsőházból indult ki. A városok iparos lakossága által szorongatott conservatív párti kisebbség képviseleti jogának érvényesítése képezte célját s 1867-től 1884-ig volt érvényben valamennyi angol városban, mely három képviselőt küldött és London belvárosában (City), mely szintén három képviselőt választott. E rendszer szerint csak két jelöltre jogosult szavazni a választó s harmadik képviselőnek a kisebbségben maradt jelölt kiálltatik ki (csonka szavazási, vote limité, three cornered rendszer). Miként előbb felsoroltuk, e módszert nagyobb számú jelöltekre is alkalmazva, több állam tényleg megvalósította. Ez elv keretében a kisebbségek tekintetbe vételének végső határa az, melyet a görög kormány hozott volt javaslatba, mely szerint nagyobb számú (10—15) képviselő választatnék egy kerületben, de csak egy jelöltre fogadtatik el a szavazat. Ekkor azonban a rend-

szer átcsap a Hare-elméletbe, osztozkodva emennek előnyei nélkül minden hibáiban.

A rendszer azonban az angol kiadásban sincs fogyatkozások nélkül. A párttusa s egymás felett való győzedelmeskedés harcza tovább tart; a szavazónak csak két, legfelebb három párt között marad választása; a szavazatoknak egy híján eddig fele, de e rendszerrel egy harmadrésze még mindig megsemmisülhet, a mi így is elég nagy szám. Viszont nincs kizárva lehetősége, hogy az egész választó-közönség a két jelöltre szavaz, s így nem lesz harmadik képviselő, vagy valaki aránytalanul kevés szavazattal lesz az.

A többség, ha elég erős, magával szemben kisebbséget állít fel, illetőleg választóinak egy részével egy harmadik jelöltre is szavaztat és kijátsza az ellenpárti kisebbséget, a mint ez többször meg is történt; ha azonban a többség elszámítja magát, erejét megosztván, kisebbségre juthat. Általában pedig csak ott alkalmazható, a hol 3 képviselő megválasztásához elégséges számú választó egy csoportban él, a vidékieket azonban a teljes tájékozatlanság hátrányai mellett, nagy utazásokra kényszerítené.¹⁾

Az ayen-i herczeg²⁾ Franciaországban úgy akar e hiányokon segíteni, hogy két képviselő választassék egy kerületben, de csak egy jelöltre essék a szavazás. A mely jelölt azonban a szavazatok egy negyed részét eléri, szintén képviselőnek kiáltatik. Ez meg ismét túlló a czélon, a kisebbséget érdemén felül megbecsüli, annyi képviselővel ruházván fel az egynegyed részt, mint a másik háromnegyedet; a mostani rendszer hátrányai pedig fenmaradnak, mert ismét csak 2 párt között lehet a szavazónak választása. E rendszer másnemű hiányainak illusztrálására említi fel Aubry-Vitet (*La vraie réforme electorale*. Paris, 1874. Michel Lévy Iréres. 31 l.). Tegyük fel, hogy egy pártban, melyhez 40 ezren tartoznak (a quota 20 ezer)

¹⁾ E hiányok indíthatták reá az angol parlamentet, hogy 1885-ben a csonka szavazási rendszert megszüntesse, kimondván, hogy jövőre egy kerületben csak egy képviselő választatik. Figyelemreméltó, hogy Anglia teljes ellentétben a többi nyugati államokkal, e fontos politikai kérdésben Magyarországgal azonos nyomokon jár. Magyarországon tudvalevőleg 1874-ben lettek megszüntetve a némely városban fenmaradt kettős választó-kerületek. Az egyes kerületi rendszert maga Nabille is a névszóos szavazással szemben közeledésnek tartja az igazságosabb képviselethez.

²⁾ De la representation de la minorité. Paris, 1872.

20 ezer a következő módon osztja fel szavazatát: *A. B. C.* és a másik húszezer így: *A. C. B.* A kerületnek csak két képviselőhöz lévén joga, ha »*A. B. C.*« szavazatai előbb számíttatnak, akkor *A* és *C* lesz a képviselő, miután a második csoportban *B* hátrább marad; ha pedig ellenkezőleg történik az olvasás, *A.* és *B.* lesz képviselővé.

A tapasztalati életben eddig legnagyobb hódításokat a cumulatív (szavazathalmazási) rendszer¹⁾ tett, mely Amerikából vette eredetét. Alapelve igen egyszerű: egy kerületben több képviselő választatik; a választó annyi szavazattal bír, a hány képviselő választandó, s e szavazatokat egy vagy több jelölt között tetszése szerint csoportosíthatja vagy megoszthatja. Ez elmélet annyiban különbözik a csonka szavazási rendszertől, hogy a választóra bíztatik, valjon adjon-e csonka szavazatot vagy se, s fennmarad azon joga, hogy a csonkítást kedvelt jelöltjeinek előnyére használhassa fel. A kisebbségek jogának érvényesítését e rendszer szerfelett elősegíti. A kerületi választó-közönségnek annyi része juthat képviselőhöz, a hányan megválasztandók. Ha 10 képviselő választandó, a választók egy tizedrésze, ha 5, egy ötöde. A baj azonban ismét az, hogy a választó nincs előzetesen tájékozva többi társainak magatartása iránt. Elméletileg az sem lehetetlen, hogy mindnyájan egy képviselőre csoportosítják szavazataikat s 10 helyett egyet választanak; de az már gyakorlatilag is megesett, hogy egy-egy párt ismét elhalmozta a győzelem biztosításának kedvéért jelöltjeit szavazatokkal, s így dacára annak, hogy az egész kerület választó-közönségéhez arányosítva többségben volt, mégis kevesebb képviselőt választott meg, mint azok, kik több jelölt között, de mértékletesebben bántak el szavazataikkal.²⁾ E rendszer tehát tág tért nyit a kortesmanővereknek s általa a valódi többség ép úgy kisebbségre juthat, mint a jelenlegi rendszer mellett; nem is tekintve, hogy legalább részünkről még 5 vagy 10 országos képviselőnek egyenlő, teljes lelkiismeretességgel való megjelölésére sem tartjuk általában a választót eléggé képesnek és alkalmasnak.

¹⁾ Legterjedelmesebben Buckalew előbb idézett munkájában tárgyalja.

²⁾ Buckalew idézett munkájában (245. és köv. lapok) több amerikai választás adatait közli.